

DUBROVNIK I POSLJEDNJA VLAŠKA VLADAVINA VLADA III. ZVANOG DRACULIA

Ioan-Aurel Pop
Academia Română
București

Alexandru Simon
Centrul de Studii Transilvane
Academia Română
Cluj-Napoca

UDK 929:94(498.1/.2)-057.341VLA3
327.82(497.584Dubrovnik)“1474”(091)
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 21.6.2021.
Prihvaćeno: 14.9.2022.
DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/y54jofvexm>

U radu se raspravlja o izvještaju o događajima na europskoj i azijskoj granici s Osmanskim Carstvom kojeg je Dubrovačka Republika poslala mletačkom duždu na kraju siječnja 1474. godine. Izvještaj nam pruža podatke o prvom pokušaju ugarskog vraćanja na vlaški tron, preko Moldavije, Vlada III. zvanog *Draculia* (od studenoga 1473. nadalje), koji se dogodio prije “službenog završetka” ugarskog zatočeništva samog vojvode (od studenog/prosinca 1462. nadalje). Inicijativa je očigledno bila dio šireg plana kralja Matije Korvina da si osigura mjesto na jugoistočnim (dunavskim i crnomorskim) i jugozapadnim (balkanskim i jadranskim) granicama svog dominiuma.

Ključne riječi: Vlad III. od Vlaške (*Dracula*), Uzun Hasan, Mehmed II., Matija Korvin, Stjepan III. od Moldavije, Dubrovnik, Venecija, *Vlachia Maior*

Uvod

Otprilike tjedan dana prije nego li je Ali Mihaloğlu, beg Vidina i Smedereva,¹ pustošio Veliki Varadin (od 6. do 7./8. veljače 1474.), kraljevsku poveznicu između Ugarske i vojvodstva Transilvanije,² Dubrovačka je Republika, istovremeno vazal

¹ Orlin Sabev, *The Legend of Köse Mihal: Additional Notes*, *Turcica*, sv. 34, Paris – Leiden, 2002., str. 241–252; Marija Kiprovska, *The Mihaloğlu Family: Gāzi Warriors and Patrons of Dervish Hospices*, *Journal of Ottoman Studies*, sv. 32, Istanbul 2008., str. 193–222.

² Aurel Decei, *Incursiunea (Akîn) a lui Mihaloğlu Ali Beg asupra Orăzii în anul 1474, pe temeul istoriei lui Ibn Kemal*, u: *Sub semnul lui Clio. Omagiu Acad. Prof. Ștefan Pascu*, ur. Nicolae Edroiu, Cluj, 1974., str. 296–301.

osmanskom sultanu Mehmedu II. i kralju Matiji Korvinu, fokus dugoročnih napoli-tanskih ambicija, koje je u tom trenutku vodio aragonski kralj Ferdinand,³ informirala mletačkog dužda Nikolu Marcella, njezinog jadranskog susjeda,⁴ o nedavnim događajima na Porti, kao i razvoju na njezinim azijskim i europskim granicama (13. siječnja 1474.).⁵ Pri tom se misli na nedavne vijesti o Uzun Hasanu, kojeg su još uvijek gledali kao glavnu kršćansku protuosmansku nadu (unatoč porazima koji su ga osakatili u kolovozu 1473.),⁶ no dubrovačko pismo Veneciji (koja je prije bila glavni Uzunov podupiratelj) se osim toga osvrće na sukobe u Vlaškoj (*Vlachia Maior*), koju je nešto prije toga okupirao Stjepan III. od Moldavije (misli se na razdoblje od 8. do 30. studenoga 1473.).⁷ Informacije je prenijela dubrovačka delegacija s Porte, koja se netom vratila na Jadran, nakon što je napustila Carigrad 28. prosinca 1473.⁸ Venecija je u tom trenutku kroz posljednje desetljeće sve više gubila rat protiv Mehmeda, a bez završetka na vidiku, stoga je zadatak prenošenja informacija o Osmanlijama bio vrlo delikatne prirode za Dubrovačku republiku koja im je plaćala tribut.⁹

³ Vesna Miović, *Dubrovačka diplomacija u Istanbulu*, Zagreb, 2003.; Jesse C. Howell, *The Ragusa Road: Mobility and Encounter in the Ottoman Balkans (1430-1700)*, doktorska disertacija, Cambridge, MA: Harvard University, 2017., str. 44–48.

⁴ Vidi, primjerice: Giuseppe Gullino, Nicolò Marcello, *Dizionario Biografico degli Italiani*, sv. 69, Rome 2007., *sub voce*; Zdenka Janeković-Römer, Ragusan Views of Venetian Rule (1205-1358), u: *Balcani occidentali, Adriatico e Venezia fra XIII e XVIII secolo / Der westliche Balkan, der Adriaraum und Venedig (13.-18. Jahrhundert)*, ur. Gherardo Ortalli – Oliver Jens Schmitt, Wien 2009., str. 53–76; Lovro Kunević, The Ragusan Image of Venice and the Venetian Image of Ragusa in the Early Modern Period, u: *Practices of Coexistence: Constructions of the Other in Early Modern Perceptions*, ur. Marianna D. Birnbaum – Marcell D. Sebök, Budapest – New York, 2017., str. 143–176.

⁵ Dubrovačko pismo poslano mletačkom duždu objavili su, uz pogreške, József Gelcich – Lajos Thallóczy, *Diplomatarium relationum reipublicae ragusanae cum regno Hungariae*, Budapest, 1887., dok. 385, str. 631. Za novo izdanje tog vrijednog izvora, vidi: Ioan-Aurel Pop, *Atletul Ștefan și românii ca protagoniști la Marea Neagră în epistole semnate de Papa Sixt al IV-lea și de umanistul Francesco Fileflo (1475-1476)*, u: *Spre pământul făgăduinței, între Balcani și Bugeac. Omagiu Doamnei Profesoare Elena Siupiuur la împlinirea vârstei de 80 de ani*, ur. Daniel Cain – Aneta Mihaylova – Roumiana L. Stantcheva – Andrei Timotin, Brăila 2020., str. 17–34, Appendix, dok. 2, str. 30–31.

⁶ Vidi, primjerice: Franz Babinger, *Mehmed der Eroberer und seine Zeit: Weltenstürmer einer Zeitenwende*, München 1953., str. 332–338; John E. Woods, *The Aqquyunlu: Clan, Confederation, Empire*, Salt Lake City, UT, 1999., str. 114–116.

⁷ Za službenu kronologiju Stjepanove prve protuosmanske kampanje u Vlaškoj, vidi: Ștefan S. Gorovei – Maria-Magdalena Székely, *Princeps omni laude maior: o istorie a lui Ștefan cel Mare*, Putna 2005., str. 100–101.

⁸ Pismo poslano duždu ne sadrži druge reference o itinireraru poslanika tijekom njihovog povratka, no mjesec dana (28. prosinca 1473. – 31. siječnja 1474., dan više-manje) se čini pretjeranim za putovanje između Carigrada i Dubrovnika (usp.: Bariša Krekić, *Il servizio di corrieri di Ragusa a Costantinopoli e Salonicchi nella metà del secolo XIV*, *Zbornik radova Vizantološkog instituta*, sv. 21, Beograd 1952., dok. 1, str. 113–119). Osim ako neki (prirodni ili osmanski) događaji nisu odgodili putovanje poslanika, možemo pretpostaviti da su vrijeme proveli skupljajući dodatne informacije o povratnom putovanju ili (također) da je Dubrovačka komuna obavijestila mletačkog dužda samo nakon što su proveli dodatnu potvrdu podataka.

⁹ Pojavio se post scriptum, nakon vijesti o Raduu, Stjepanu i Vladu: [...] *Hec sunt que oratores nostrj explorare potuerunt, que quantum veritati nitantur ignoramus, nos bona fide et syncere pro debito cui astringimur, que nobis nunciantur Celsitudine Vestre significamus, cui cum non desint omnium que ubique agantur scriptores, et nuncij, et hec et alia exploratissime esse non dubitamus [...]*.

Tako 31. siječnja 1474. čitamo:¹⁰ [...] *Si autem ipse Ussuncassanus dicta oppida¹¹ resignare recusaverit, nulla inter eos pax secutura est, fertur insuper quod hoc anno, si ipsa pax sequitur, ipso personaliter sit ocio operam daturus, quodque novum Romanie Bassam,¹² qui est quidam Bosnensis natione Sulimanbegh eunuchus, ad partes Albanie expediturus, ad daunam quoque Moldovie exercitum parabat, propter conceptam indignationem, quod favore Stephani, Moldovie voyvode,¹³ Radulus, Vlachie Maioris dominus,¹⁴ qui dicto imperatori serviebat, eiectus sit, et Vladislaus Draculis¹⁵ quidam ipsam Vlachim dicto Stephano opitulante rursus occupaverit¹⁶ [...].*

¹⁰ Državni arhiv u Dubrovniku, Dubrovnik (dalje: DADu), Lettere e Commissioni, *Lettere di Levante*, reg. 5. [1403-1576], f. 113v.

¹¹ Vidi, primjerice: [...] *oppida territorij Trapezonti* [...]. Pitanje kasnog Trapezuntskog carstva, čiji je glavni grad osvojio Mehmed 1461., bilo je u osnovi obiteljska stvar, zbog Uzunove moćne, carske, supruge, *Despine Khatun* (Thierry Ganchou, Une Kantakouzène, impératrice de Trébizonde: Théodôra ou Hélène?, *Revue des Études Byzantines*, sv. 58, Paris 2000., str. 215–220; Rustam Shukurov, *The Byzantine Turks, 1204–1461*, Leiden – Boston, 2016., str. 259, 277).

¹² Za Süleymana (možebitnog plemića koji je bio “rijetkost”: Bosanac i eunuh), koji je trebao voditi osmanske (i vlaške) postrojbe u njihovu moldavsku (i ugarsku) katastrofu kod Vasluija (10. siječnja 1475.), vidi i: M. Kiprovska, *The Military Organization of the Akincis in Ottoman Rumelia*, magistarski rad, Istanbul: Bilkent University, 2004., str. 35–41; Ovidiu Cristea, Pentru o ediție critică a scrisorii lui Ștefan cel Mare către principii creștini. Observații pe marginea listei căpeteniilor otomane participante la bătălia de la Vaslui, *Analele Putnei*, sv. 15, br. 1, Putna 2019., str. 167–188, na str. 174, 176.

¹³ Stjepan III. Veliki, moldavski vojvoda (1457.–1504.), nezakoniti sin Bogdana II. (koji je pak u najboljem slučaju, nezakoniti sin Aleksandra I. Dobrog), bio je predstavljen svijetu kao dvanaestogodišnji suvladar svoga oca, kroz mirovni sporazum kojeg su u veljači 1450. sklopili Bogdan II. i Janko Hunjadi, gubernator Ugarske (koji je u prosincu 1447. nakon što je pogubio Vlada II. zvanog *Dracul*, oca Vlada III., privremeno preuzeo vlaški tron za sebe, kao da je on, Janko, imao u sebi prinčevsko krvno pravo na tu krunu). Bogdan II. je bio jedini poznati vlaški vojvoda od kojeg je Janko tražio i dobio obećanje za sklonište u slučaju potrebe (*Documenta Romaniae Historica* (DRH), *D. Relațiile între Țările Române, I. 1222-1456*, prir. Ștefan Pascu – Constantin Cihodaru – Konrad G. Gündisch – Damaschin Mioc – Viorica Pervain, București 1977., dok. 113, str. 183). Nakon što je njegovom ocu odrubljena glava 1451., Stjepan je najvjerojatnije pronašao sigurnu luku u hunjadijevskoj Transilvaniji. Slijedeći vodstvo Vlada III., izdao je Janka uoči bitke za Beograd 1456.; Vlad je potom pomogao Stjepanu osvojiti Moldaviju (1457.).

¹⁴ Radu III. Lijepi, vlaški vojvoda (1462.–1473., 1473.–1474.), sin Vlada II. zvanog *Dracul*, te osobni miljenik Mehmeda II., bio je oženjen Marijom (zvanom *Despina*), najvjerojatnije jednom od brojnih nećakinja Mare Branković, udovice Murata II. i “andela čuvara” Mehmedove mladosti. Zajedno s Raduovom prinčevom riznicom, Marija Despina i njezina kćerka Marija (Voichița) bili su ratni plijen Stjepana III. na kraju njegove vlaške kampanje u studenom 1473. Marija Voichița postala je kasnije Stjepanova treća i posljednja žena (1479.).

¹⁵ Vlad III. Drakula (ponekad u hrvatskoj historiografiji zvan i Tepeš), vlaški je vojvoda (1448., 1456.–1462., 1476.), sin je Vlada II. zvanog *Dracul*, koji je odrastao (kao taoc i izbjeglica) i s Jankom Hunjadijem i Muratom II., nedavno se oženio u obitelj Hunjadija (vidi dolje). Njegova prva žena bila je ili (samo) bliska rođakinja kralja Matije (prema meletačkim izvorima) ili čak Matijina (nezakonita) polusestra s očeve strane (prema njemačkim pričama o Vladovim djelima). Svadbeno je slavlje bilo odmah iza Vladove (zlo)glasne protuosmanske kampanje iz siječnja – veljače 1462. (Ion Bianu, Ștefan cel Mare. Cateva documente din arhivul de stat de la Milano, *Columna lui Traian*, sv. 4, br. 1–2, București 1883., str. 30–47, u br. 1, str. 34–35; Alexandru Simon, *Pământurile crucii: românii și Crucia Târzie*, Cluj-Napoca 2012., str. 107–112).

¹⁶ Termin *rursus occupaverit* ima samo jednu analogiju (barem ono što znamo): bračni tekst koji se pripisuje Titu Makciju Plautu (oko 254.–184. prije Krista), koji je bio sve više popularan za vrijeme renesanse (npr. Richard F. Hardin, Encountering Plautus in the Renaissance: A Humanist Debate on Comedy,

Od Male Azije do donjeg Dunava preko Bospora i Jadrana

Na prvi se pogled čini neprirodnim što Dubrovnik spaja (korisno za Mlečane) azijskog Uzun Hasana s europskim Stjepanom III. od Moldavije, no zapravo, razmislimo li, riječ je o spajanju koje je vrlo predvidljivo.¹⁷ Nakon godina uspješnog ratovanja protiv Radua III. od Vlaške (1469./1470.–1471./1472.), Stjepana je Mehmed II. prisilio¹⁸ da zajedno s vojnicima Radua, uvijek vjernog Osmanlijama, pošalje vojnike za sultanov posljednji sukob s Uzun Hasanom u Maloj Aziji u ljeto 1473.¹⁹ Istovremeno je Stjepan bio u uskoj vezi s urotnicima oko Džema,²⁰ Mehmedovog sina i regenta za Europu (Rumeliju), koji je čekao sultanov navodan i neminovan kraj.²¹ Tada, u vremenima kada se Venecija, kao i druge europske sile, još uvijek mučila (podmuklo potpomognuta Mehmedovim špijunima i “trojanskim” glasnici)²² s prihvaćanjem stvarnosti

---

Renaissance Quarterly, sv. 60, br. 3, New York 2007., str. 789–818). Za retke u pitanju (Friedrich Wilhelm Ehrenfried Rost, *Opuscula Plautina*, prir. Karl Heinrich Adelbert Lipsius, I. *Continens Commenationes Plautinas*, Leipzig 1836., str. 63, dio *De nuptiis servilibus ad Plauti Casin. Prolog v. 67-77 (Nuptiale donum illustri Wenckio datum Die III. Septembr. MDCCCXIII: Quae res recte vertat!)*: [...] *Te vero ipsum non nisi post repotia huius cibi saporem gustu explorare volumus quem demum probabilem videri speramus, cum ventriculum tuum, omni dulcedine exquisitissimarum epularum fatigatum, quotidiani cibi desiderium rursus occupaverit. Quid igitur est ? Cito, inquis, absolve me, fieri dictis compendium volo [...]*. U ovome kontekstu, taj je termin referentan očigledno za nedavno sklopljen brak između Vlada i Justine Szilágyi, Matijine rođakinje u prvom koljenu s majčine strane.

¹⁷ Vidi recentni rad: Ștefan Andreescu, Uzun Hasan și Moldova. Noi observații, *Analele Putnei*, sv. 19, br. 1, Putna 2019., str. 45–50. Za regionalni politički okvir, vidi isto: Małgorzata Dąbrowska, Usun Hassan’s Project of Alliance with the Polish King, u: *Ista, Hidden Secrets: Late Byzantium in the Western and Polish Context*, Łódź 2017., str. 211–232.

¹⁸ Usp. *Annali veneti dall’anno 1457 al 1500 del Senatore Domenico Malipiero ordinati e abbreviati dal senatore Francesco Longo*, *Archivio Storico Italiano*, sv. 7, prir. Agostino Sagredo, Florence 1843., str. 80 (Malipiero). Uoči Stjepanova vjenčanja s Marijom, 1472., osmanske su trupe već bile u Vlaškoj; potom su povučene i poslone u Malu Aziju.

¹⁹ Za izvore, vidi: Alexandru Simon, Western and Eastern Riders of the Storm, u: *Itinerarii istoriografice. Studii în onoarea istoricului Costin Feneșan*, ur. Rudolf Gräf – Dumitru Țeicu – Adrian Magina, Cluj-Napoca 2011., str. 79–96, kao i Ovidiu Cristea – Nagy Pienaru, Țara Românească și bătălia de la Bașkent, *Analele Putnei*, sv. 8, br. 1, Putna 2012., str. 17–36.

²⁰ Usp., primjerice: Theoharis Stavrides, *The Sultan of Vezirs: The Life and Times of Ottoman Grand Vezir Mahmud Pasha Angelović (1453-1474)*, Leiden – Boston – Cologne 2001., str. 181–183. Za mletačke informacije, vidi: Ivan Božić, Kolebanja Mahmud Paše Anđelovića, *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor*, sv. 41, br. 3–4, Beograd 1975., str. 159–171.

²¹ Upravo je Stjepan bio onaj koji je obavijestio skupinu oko Džema da Mehmed ne samo da nije izgubio već je trijumfirao nad Uzunom. Mihail Guboglu, Izvoare turco-persane privind relațiile lui Ștefan cel Mare cu Imperiul Otoman, *Revista Arhivelor*, sv. 59, br. 2, București 1982., str. 34–35; Cristea – Pienaru, Țara Românească și bătălia de la Bașkent, str. 20 (bilj. 17–18), 30–31.

²² Nicolae Iorga, Veneția în Marea Neagră (III): Originea legăturilor cu Ștefan cel Mare și mediul politic al dezvoltării lor, *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice*, druga serija, sv. 37, București 1914.–1915., str. 1-76, na br. 1–2, str. 29–30 (9. i 12. rujna 1473., Mehmedovi “operativci” su, kako se čini, bili aktivni u Veneciji prije bitke kod Baškenta). Turci (latinizirani kao *Teuceri*) često su, nakon pada Bizanta i nakon pobjede nad Grcima, njihovim prirodni neprijateljima, gledani kao nasljednici Trojanaca (Benjamin Weber, *Lutter contre les Turcs: les formes nouvelles de la croisade pontificale au XV siècle*, *Collection de l’École Française de Rome*, sv. 472, Rome 2013., str. 46.

poraza Uzun Hasana,²³ Stjepan III. napao je Vlašku, osmansku predstražu sjeverno od donjeg Dunava, upravo na vrlo realnom vrhuncu moći Mehmeda II.²⁴ Bio je to hrabar potez Stjepana III., inače poznatog po tome što je, najblaže rečeno, sjedio na dvije stolice, a kojeg je, primjerice, netom prije njegove vlaške kampanje krajem 1473., točnije, 6. studenoga, bečka kancelarija cara Fridrika III. Habsburga, neprijatelja ugarskog kralja Matije,²⁵ nazvala Fridrikovim kapetanom u Vlaškoj, u sklopu carskog djelovanja da se Matiju Korvina makne s vodećeg položaja unutar protuosmanskog križarskog pohoda i preuzme protuosmanski savez s Uzun Hasanom.²⁶

U isto vrijeme, Venecija je isto gubila nadu²⁷ u tatarske i moskovske protuosmanske pregovore i razgovore²⁸ u koje se upetljala.²⁹ Republika sv. Marka (a do neke, ne zanemarive mjere, isto i Republika sv. Vlahi, odnosno Dubrovnik) bila je primorana³⁰ osloniti se na Stjepana III. od Moldavije, koji je već bio na putanji sukoba na Krimu s velikim moskovskim knezom Ivanom III.,³¹ i čije su zemlje zapravo bile

²³ Vidi, primjerice: Iván Nagy – Albert Nyáry, *Magyar diplomáciai emlékek. Mátyás király korából 1458-1490, Monumenta Hungariae Historica*, sv. IV, br. 1-4, II [1466-1480], Budapest, 1876., doc. 173-174, str. 248-250 (dalje: MDE); *Urkundliche Nachträge zur Österreichisch-Deutschen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrich III., Fontes Rerum Austriacarum*, I, 46, prir. Adolf Bachmann, Wien 1892., dok. 234, str. 257; dok. 251, str. 266-267; *I libri commemoriali della Republica di Venezia. Regesti, Monumenti Storici Pubblicati dalla Deputazione Veneta di Storia Patria*, I, 1-6), prir. Riccardo Predelli, V. [Registri XIV-XVII], Venezia 1901., dok. XVI-65, str. 213. Pitanje je potrebno razmotriti.

²⁴ Vidi, primjerice: Alexandru Simon, *Habsburgs, Jagiellonians and Crusading: The Wallachian Case in the 1470s*, u: *The Jagiellonians in Europe: Dynastic Diplomacy and Foreign Relations*, ur. Attila Bárány, Debrecen 2016., str. 53-68, ovdje str. 58.

²⁵ Ioan-Aurel Pop, *Alcuni aspetti della diffamazione del re Mattia Corvino nel XV secolo, Transylvanian Review*, sv. 24, Cluj-Napoca 2015., suppl. 2, str. 26-34. Za kontekst s fokusom na Poljsku pod Jagelovićima (Fridrikovim prirodnim protuhunjadijevskim saveznikom), cf. Liviu Pilat, *Respublica Christiana și Moldova (1471-1474)*, *Analele Putnei*, sv. 3, br. 2, Putna 2007., str. 91-104.

²⁶ Vidi recentni rad: Giovanni Rotta, *Taking Stock of Ludovico da Bologna*, u: *Research on the Turkic World, Studia et Documenta Turcologica*, sv. 5-6, prir. Stoica Lascu, Cluj-Napoca 2018., str. 47-75, na str. 59, 73-75.

²⁷ Ta nada, koju je teško povezati sa stvarnošću, zapravo u tom trenutku više nije ni postojala. Vidi: Liviu Pilat – O. Cristea, *The Ottoman Threat and Crusading on the Eastern Border of Christendom during the 15th Century, East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450-1450*, sv. 48, Leiden – Boston 2018., str. 137, 150, 290.

²⁸ Za pregled, vidi posebice: Nagy Pienaru, *Proiectul scitic. Relațiile lui Ștefan cel Mare cu Hoarda cea Mare*, *Revista Istorică*, NS, sv. 14, br. 5-6, București 2003., str. 121-135; Isti, *Moldova și Persia. Extrase din cronica lui Hasan Rumlu privitoare la confruntările moldo-otomane din vremea lui Ștefan cel Mare*, *Analele Putnei*, sv. 9, br. 2, Putna 2013., str. 25-34.

²⁹ To se prvenstveno temeljilo na braku između Ivana III. i Sofije Palaeologus, nećakinje po očevoj strani posljednjeg bizantskog cara, te je bilo rezultatom nauma pokojnog kardinala Bessariona. Vidi, primjerice: Paul Pierling, *La Russie et le Saint Sièges. Études diplomatiques*, sv. I-2, Paris, 1896., str. 153-165; Oskar Halecki, *Sixte IV et la chrétienté orientale*, u: *Mélanges Eugène Tisserant*, sv. II-1, *Orient Chrétien*, Vatikan 1964., str. 241-264, posebice str. 248-256.

³⁰ Za "genezu" mletačko-moldavskog saveza, vidi: Ioan-Aurel Pop – Alexandru Simon, *Ungaria et Valachia: promisiunile valahe ale Republicii Sfântului Marcu din anii 1470*, *Revista Istorică*, NS, sv. 25, br. 3-4, București 2015., str. 5-66.

³¹ Vidi, primjerice: Gustave Alef, *The Origins of Muscovite Autocracy: The Age of Ivan III*, Berlin 1986., str. 82; Maria-Magdalena Székely – Ștefan S. Gorovei, *Maria Asanina Paleologhina, o prințesă bizantină pe tronul Moldovei*, Putna 2006., str. 49-57.

pregažene od ruskih i tatarskih križara³² na njihovim putanjama prema Osmanskom carstvu, samo da su se raniji planovi ostvarili.³³

Stvarna i izmišljena nova protuosmanska nada – Vlasi

Odmah nakon što je Dubrovačka republika poslala službeni izvještaj Mletačkoj republici 31. siječnja 1474. (za razliku od venecijanskih podložnika, upravo je Republika obavijestila *Serenissimu* 29. listopada 1473. da je Uzun Hasan izgubio, a Mehmed pobijedio),³⁴ izvještaji s istoka o sukobima između Vlaha (koje je predvodio Stjepan III. od Moldavije) i Osmanlija postali su brojni, kao i na talijanskom poluotoku, u drugoj polovici veljače 1474.³⁵

Tako iz izvještaja koji je došao u Milano najkasnije sredinom veljače 1474., a u Veneciju tjedan ili dva ranije, čitamo: [...] *Item a le nove avema cuj fresche de preso Pera fresche, se ha como lo Grant Turcho* (misleći na Mehmeda II.) *manda Turchi XX mille contra la Velachia Bassa* (misleći na Moldaviju); *et d'altra parte se dice prepara de fae questo state gallie nove CL^{ta}, car quelle ha sono vegle* [...] *Et se dice de certo per la dicta lettera mandata de Sio* (misleći na Kos) *ha Monsegnor lo Mestro* (odnosno, Giovanni Battista Orsini), *et erj lecta cuj in lo conseglo como lo Turcho ha facto pace con Usson Cassan* [...]. Dokument je nastao na Rodu, 16. siječnja 1474.³⁶

S drugog grčkog otoka, Krfa, nekih mjesec dana kasnije, izvještaj je stigao u Milano, ako ne i ranije, zbog geografskog položaja tog venecijanskog otoka: *Nove oretenus referite al Magnifico Misser Marco Barbo Dignissimo Baylo et Capitano de Corfu per Misser Zuan de Tricho sopracomito de la galia Zaratina venuto à Corfu adi 15 frevere 1474.*

³² Koliko god čudno to zvučalo, i koliko god i dalje to čudno zvuči. Usp. Norman Housley, *Crusading and the Ottoman Threat. 1453-1505*, Oxford 2012., str. 32. Unatoč tome, na zapadu (posebice u Italiji) misao o uključivanju moskovske Rusije (partikularno) i podijeljenih Tartara u protuosmanske planove nikad nije bila potpuno odbačena. Konstantno je bila oživljavana tijekom vladavine Maksimilijana I., sina Fridrika III.

³³ Vidi ponajviše izvore objavljene u: Enrico Cornet, *Le guerre dei Veneti nell'Asia, 1470-1474. Documenti cavati dall'Archivio ai Frari in Venezia*, Vienna 1856., br. 14, str. 25; br. 43, str. 44; br. 82, str. 102; br. 85, str. 106-107; br. 91, str. 113-114 (posebice posljednja dva mletačka dokumenta od 20. studenoga i 14. prosinca 1473.).

³⁴ Zanimareni dokument objavljen je u: MDE, sv. 2, br. 174, str. 249-250. Dodatno, Mehmed je poslao glasnike na svoja pogranična područja u Srbiji i Bosni kako bi proglasio svoju pobjedu te opomenuo pučanstvo da se ne usudi pobuniti protiv njega: *Turchi ad confinia omnia in Rassiam et Bosniam nuntios misere, ea ratione, ut nulla rebellio fiat; sed populi et fama et opinione victorie*. Nitko se i nije, osim Stjepana od Moldavije. Stoga je potpuno razumljiv interes Dubrovniku u Stjepanov djela.

³⁵ Malo ili ništa se do nedavno nije znalo o tim događajima (za jednu iznimku, usp.: Andrei Pippidi, *Noi izvoare italiene despre Vlad Ţepeş și Ștefan cel Mare, Studii și Materiale de Istorie Medie*, sv. 20, București 2002., str. 15-21, ovdje str. 17-19).

³⁶ Archivio di Stato di Milano, Milano (dalje: ASM), Archivio Ducale Sforzesco (dalje: A.D.S.), Potenze Estere, cart. 647, *Turchia-Levante*, fasc. [3], *Rodi*, nn (16. siječanja 1474.). Taj izvještaj i drugi naredni bili su objavljeni u: Alexandru Simon, *Anti-Ottoman Warfare and Crusader Propaganda in 1474: New Evidences from the Archives of Milan, Revue Roumaine d'Histoire*, sv. 46, br. 1-4, București 2007., str. 25-39, ovdje str. 30.

// *Dice esser partito da Sio a di 26 del passato dove veneno nave 3 de Pera et da Constantino-poli partino de li adi 19 et 20 del ditto mexe, per lequal scriveva l'ambasiador de Sio, et altri merchadanti, non obstante / che per loro fosse scripto de di 10 del ditto mexe dela paze seguita tra el Signor Usson Cassan, cum el Signor Turcho per ditte ultime scrivevano ditta paze non esser seguita; ne non erano per seguirla, perche i fioli del Signor Usson Cassan volevano vendicarsse dela morte di lor fradello morto in Bactria. Item scrivevano el Signor Turcho haveva levato totalmente de lavorar la sua armata. // Item scrivevano i Valachi haver cridato guerra contra el Signor Turcho; et come el ditto Turcho haveva fato commandamento per tuto el suo paexe che tuti da anni 15 fin 60 se dovesseno a presentar ala sua porta. Et come el Signor Turcho fazea passar zente in le parte de Natolia; et questo perche se diceva i fioli del Signor Usson Cassan fevano zente contra del Signor Turcho [...]. Dokument je nastao na Krfu, 15. veljače 1474.³⁷*

Tada je Venecija čak proširila vijesti o moldavskim pobjedama nad Osmanlijama, pobjedama za koje Stjepan III. nikada nije preuzeo zasluge (a te su "lažne" mletačke vijesti jako utjecale na talijansku recepciju stvarne Stjepanove pobjede nad Sulejman-pašom i njegovom vojskom u siječnju 1475.).³⁸ Prema izvješću koje je Leonardo Botta, milanski predstavnik u Veneciji poslao iz Venecije 25. ožujka 1474. milanskom vojvodi Galeazzu Mariji Sforzi: *Questa Signoria m'ha fatto intendere una lettera che novamente hanno ricevuto da messer / Alvyse Quirini, lor capitaneo in Corfu, et per partecipare el tuto cum la Vostra Sublimità mene hanno dato copia et cussi la mando aquella qui alligata. // Ulterius questa matina, essendo di officii divini, el Duce (odnosno Nicolò Marcello) me disse che per altra via digna di fede erano advisati ch'el Turcho era in oppinione de soprafedere per questo anno circha li apparati ch'el havena (!) ordinati per mare et divertere tute le forze soe contra li Valachi. Et el prefato duce mostra de credere che cossi l'habia afare et questa brigata ne sta molto de bona voglia. [...].³⁹ Još uvijek, iz Venecije, 25. ožujka 1474., isti Botta piše: *Questa Signoria m'ha fatto vedere uno capitulo d'una lettera, gli scrive el suo ambasciatore de Ungaria (netom imenovani Sebastiano Badoer⁴⁰), continente la rotta data per li Valachi al Turcho, dovi adcio la Vostra Sublimità intenda il tuto, li mando qui aligato la copia d'esso capitulo [...].⁴¹**

³⁷ ASM, A.D.S., Potenze Estere, cart. 649, *Ungheria*, fasc. [2], 1466-1480, nn (15. veljače 1474.). Izvor je trebao biti stavljen u arhivski fond *Levante-Turchia* ili *Venezia* carteggio, no smatrali su da je izvještaj ugarski.

³⁸ Vidi, primjerice: Ioan-Aurel Pop, *The Romanians from Moldavia at the Jubilee in Rome (1475)*, *Il Mar Nero*, sv. 10, Paris – Rome 2020., str. 163–170.

³⁹ ASM, A.D.S., Potenze Estere, *Venezia*, cart. 361, 1475, fasc. 3, *Marzo*, nn (25. ožujka 1474.). Kao i prethodno citirani izvještaj, ovaj Bottin izvještaj i njegov dodatak prvi su put bili objavljeni u: Simon, *Anti-Ottoman Warfare*, str. 32.

⁴⁰ Za pregled, vidi: Giorgio Cracco, Sebastiano Badoer, *Dizionario Bibliografico degli Italiani*, sv. 5, Rome 1963., *sub voce*.

⁴¹ ASM, A.D.S., Potenze Estere, *Venezia*, cart. 361, fasc. 3., nn (28. ožujka 1474.). Iako se u Milanu nije koristio mletački kalendar (1. ožujka – 28./29. veljače), izvještaji su kasnije arhivirani s izvještajima iz 1475. zato jer su ta dva Bottina izvještaja unatoč jasnom datiranju u 1474., bila prirodno uparena s onim o pobjedi u Vasluiju.

Istovremeno, Venecija je povećala svoje benevolentene ponude Matiji Korvinu kako bi postigla povlačenje osmanske vojske iz Albanije (gdje je opsjedao mletački Skadar), što se ocrta u dubrovačkoj poruci s kraja 1474. (što je i naposljetku postignuto do kraja kasne jeseni 1474., uz Stjepanove ljudske i materijalne gubitke, slijedeći seriju ponovljenih moldavskih, kao i ugarskih, kampanja u Vlaškoj).⁴² Samo godinu ranije, u veljači 1473. Georg Heimbürg, nekadašnji kancelar "heretičkog kralja" Češke, Jurja Podiebradskog,⁴³ ocrtao je, doduše ne bez osnova,⁴⁴ i samog Matiju Korvina i njegovog oca, Janka Hunjadija, kao izdajnike križa: *der Ungarische kunig ist gut Turck als sein vater was, do er den Turck liesse Constantinople zwingen*.⁴⁵ Mnogo se toga promijenilo do ranog proljeća 1474. i to je uključivalo propast velikog Ilirskog plana (kruga oko bosanske kraljice Katarine, dok je bila u egzilu u Rimu, i biskupa Nikole Modruškog, koji je upravo bio ocrtao zloglasni potret Vlada III.), plana koji je trebao istjerati "nedostojnog" Matiju sa (zapadnog) Balkana.⁴⁶

Propast ovog plana, propast koju su inicirale vlaške protuosmanske borbe u studenom 1473.,⁴⁷ a koju je dovršio bračni sporazum između napuljskog kralja, Ferdinanda Aragonskog (koji je podupirao ilirski plan),⁴⁸ i kralja Matije, koji skreće našu

⁴² Vidi: Alexandru Simon, În jurul bătăliei de la Vaslui (1474-1475). Considerații asupra relațiilor dintre Moldova, Țara Românească și Regatul Ungariei, *Studia Universitatis Babeș Bolyai. Historia*, sv. 49, br. 2, Cluj-Napoca 2004., str. 3–26, ovdje na str. 9–10. Da bi se Osmanlije povukli iz Skadra kojeg su opsjedali, kralju Matiji bilo je obećano 40,000 dukata, od kojih je primio samo polovicu iznosa (*I libri commemoriali*, sv. 5, br. XVI–73, str. 215; 31. listopada 1474.) nakon neobične moldavsko-ugarske kampanje u Vlaškoj (1.–5. listopada 1474.), kada su protuosmanski saveznici završili boreći se među sobom. Stvar je razriješena kada je Stjepan, iako pobjednički, odlučio napustiti svog kandidata za vlaški tron, Basaraba III. Laiotu, kojeg je zamijenio ugarski favorit, Basarab IV. Țepeluș. Zauzvrat, ugarske su se trupe (koje su većinom sačinjavali transilvanijski Sikulci) borile uz Stjepana u bitci kod Vasluija u siječnju 1475.

⁴³ Frederick Heymann, *George of Bohemia, King of Heretics*, Princeton, NJ, 1965. Do trenutka smrti svoje kćeri, Katarine 1464., Podjebradski je bio Matijin punac, a sklapanje tog braka je bio preduvjet za Matijino puštanje na slobodu 1458.

⁴⁴ Francisc Pall, Byzance à la veille de sa chute et Janco de Hunedoara, *Byzantinoslavica*, sv. 30, br. 1, Praha 1969., str. 119–126.

⁴⁵ Taj zanemareni izvor nalazi se u: Felix Priebatsch, *Politische Correspondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles, 1470-1486*, sv. I. 1470-1474, *Publikationen aus den Königlichen Preussischen Staatsarchiven*, sv. LIX, Leipzig 1894., br. 137, str. 216.

⁴⁶ Luka Špoljarić, Nicholas of Modruš and his *De Bellis Gothorum*: Politics and National History in the Fifteenth-Century Adriatic, *Renaissance Quarterly*, sv. 72, New York 2019., str. 457–491. Moguće je da su različite interpretacije tih događaja potekle upravo iz činjenice da su na početku 1473. i čak u ljeto iste godine, i Matija Korvin i Stjepan III. od Moldavije su bili proglašeni nepouzdanima od strane glavnih zagovornika protuosmanskog ratovanja.

⁴⁷ Alexandru Simon, *Duca Stephano vaivoda intitulato re <de Bosna> dal Re de Hungaria și <Nicolaus> Bosniae et Valachiae Rex: despre identitatea regală a valahilor*, u: *Sub semnul împlinirii și al datoriei. Studia in honorem Dorina N. Rusu*, ur. Ioan Bolovan – Ioan-Aurel Pop – Victor Spinei, București 2021., str. 147–174.

⁴⁸ Za Bosnu, Hercegovinu i Napulj, vidi: Veljan Atanasovski, *Pad Hercegovine*, Beograd 1979., str. 101–101; Špoljarić, Nicholas of Modruš, str. 476 (bilj. 72), str. 477, 481 (bilj. 76, 88–89). Za Hrvatsku, koje je bila "između": Borislav Grgin, *Počeci rasapa. Kralj Matijaš Korvin i srednjovjekovna Hrvatska*, Zagreb 2002., str. 92, 171–175. Za Vlada (u usporedbi s "posljednjim kraljem Bosne"): Castilia Manea-Grgin, *Two Ill-Fated Rulers on the Christian-Ottoman Borderline: Wallachian Prince Vlad III Țepeș Dracula*

pažnju na dubrovačku poruku od 31. siječnja 1474., kao i na identitet vladara *Vlachie Maior*, kojeg na tronu želi Stjepan od Moldavije (kao i Matija), prema dubrovačkim poslanicima koji su prethodno poslani u Carigrad. Dubrovačka je poruka jedini do sad poznati sačuvani izvor koji govori da je Stjepan III. Veliki preuzeo Vlašku od Rada III. Lijepog, a u korist Vlada III. Tepeša.⁴⁹ Ostali poznati izvori (doduše kronike, a ne dokumenti)⁵⁰ govore da je Stjepan postavio na prijestolje Basaraba III. *Laiotu* kao vladara Vlaške (*Laiotă* je bio njegov izbor za tron Vlaške do jeseni 1474.).⁵¹

Sukobljene perspektive o vlaškim borbama i planovima

Dubrovačka poruka Veneciji otvoreno proturječi poznatim onovremenim podacima od intervenciji Stjepana III. u Vlaškoj u studenom 1473. i događajima koji su uslijedili, podacima koji su sačuvani samo u kronikama o Stjepanu III. (prvenstveno se misli na *Moldavsko-njemačku kroniku* koja je bila namijenjena za habsburške subjekte, negdje između 1499. i 1500.)⁵² i u tekstu Jana Długosza (poznatog po neprijateljstvu prema Hunjadijima).⁵³ Čak štoviše, kronike o Stjepanu III. niti jednom ne spominju Vlada III. Tepeša.⁵⁴

---

and Bosnian King Stephen Tomašević, u: *Vlad der Pfähler-Dracula: Tyrann oder Volkstribun?*, ur. Thomas M. Born – Rayk Einax – Stefan Rohdewald, Wiesbaden 2017., str. 49–68.

⁴⁹ Dubrovnik je podjednako bio vazal i Carigrada i Budima. Zloglasna priča – među ostalim (ako ne i isključivo) hunjadijevska – o Vladu nije bila tajna. Te dvije činjenice, svaka ponaosob, dale su kredibilitet vijestima koje je Dubrovačka republika prenijela Mletačkom duždu.

⁵⁰ Moguće je da je to tako jer su one formirale vojnu i političku podlogu za katastrofalnu osmansku kampanju u Moldaviji (u zimu 1474.–1475.), poraza koji su ne-kršćanski podanici Porte rijetko priznavali napisмено, čak i u narednim desetljećima. Osmanske kronike (a da i ne spominjemo rijetke osmanske dokumentarne izvore koji su ostali sačuvani iz sedamdesetih godina 15. stoljeća) čini se, ne spominju konflikte iz 1473.–1474., iako te kronike vrlo rado spominju haračenje po Velikom Varadinu u ranoj veljači 1474. (vidi *Cronici turcești despre Țările Române. Extrase, I. Secolul al XV-lea-mijlocul secolului al XVII-lea*, prir. Mihai Guboglu – Mustafa Mehmet, București 1966., str. 61, 95, 127, 206, 244, 294, 321). Moguće je da će buduća istraživanja pokazati nešto drukčiju sliku.

⁵¹ Za poznate (objavljene) izvore o vladarima Vlaške sedamdesetih godina 15. stoljeća, vidi: Constantin Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor din Țara Românească și Moldova (a. 1324-1881)*, I. Secolele XIV-XVI, București 2001., str. 119–121.

⁵² O toj kronici i opisima događaja iz sedamdesetih godina 15. stoljeća, vidi: Pop – Simon, *Ungaria et Valachia*, str. 25, 40, 43.

⁵³ *Annales seu cronici incliti Regni Poloniae, Jan Dlugosii Senioris Canonici Cracoviensis Opera omnia*, XI-XIV, prir. Alexander Przezdziecki, sv. IV, Krakow 1887., str. 600–601 (*Długosz*). Posebice neprijateljski prema Hunjadijima, Długosz je Janka krivio i za poraz kod Varne, koji je Vladislav I. Jagelović platio svojim životom. Ipak, ovaj utjecajan poljski klerik i diplomat bio je i više nego benevolentan što se tiče odnosa između Matije i Vlada. Zabilježio je Vladovo uhićenje (1462.) kao preludij protjerivanju, u zimu 1464.–1465., ugarske vojne posade iz Chilie na Dunavu, jer je stanovništvo htjelo živjeti u miru s Mehmedom, pod Raduom. Matijina odluka da uhiti izdajničkog *Moldaviae superioris* [!] *Principe*, *Wlado nomine*, bila je i više nego opravdana (*Długosz*, IV, str. 408).

⁵⁴ Koliko smo upoznati, taj aspekt nije primjećen u rumunjskoj historiografiji, koja je obično bila usredotočna izbjegavati ikakve direktne ili indirektno spomene nečega što je moglo ugroziti ideju “bratske” ljubavi između Stjepana i Vlada.

Prema njima, Stjepan je ušao u Vlašku 8. studenoga 1473. Nakon nekoliko sukoba, uspio je 24./25. studenoga osvojiti Bukurešt.⁵⁵ Prije povratka u Moldaviju, nakon tri dana slavlja, ali i nakon što je porazio Osmanlije koji su došli pomoći Raduu (28. studenoga), Stjepan je postavio na prijestolje Basaraba III. zvanog *Laiotă* kao gospodara Vlaške, koji je potom vladao samo jedan mjesec.⁵⁶ Do Božića 1473. Radu III. je povratio Vlašku nakon svoje (osmanske) pobjede nad Laiotom.⁵⁷ Posljednji dan 1473. osmanski su jahači već kampirali u središnjoj Moldaviji u Bârladu (pored Vasluija), iz kojeg su pustošili regijom.⁵⁸ Nakon nešto manje od tri tjedna, 19. siječnja 1474., Stjepanovi poslanici na dvoru Kazimira IV. Jagelovića priznali su da je Radu preuzeo Vlašku i da su Osmanlije opustošili dijelove Moldavije. Prvi moldavski poslanici koji su stigli u Krakov, 8. siječnja, govore o potpunoj pobjedi na Raduom, kojeg zovu vojvodom Basarabije, prema Długoszu (koji je koristio termin Vlaška za Moldaviju).⁵⁹

Iako je osmanski odgovor (u kasnom prosincu 1473. i ranom siječnju 1474.) na Stjepanove vlaške kampanje bio uspješan (i osvetoljubljiv), teško da je vijest mogla stići do Bospora prije povratka dubrovačkih poslanika na Portu (28. prosinca 1473.). Osmanlije su željeli da se proširi vijest o sultanovim uspjesima (kao i nedavnoj pobjedi na Uzunom), te je tako vijest došla u Dubrovnik i o Raduovom povratku do trenutka kada je pismo dubrovačke komune stiglo do mletačkog dužda (31. siječnja 1474.).⁶⁰ Pismo se nije referiralo na nedavni uspjeh Osmanlija, kao da je utemelje-

⁵⁵ *Cronicile slavo-române din secolele XV-XVI publicate de Ioan Bogdan*, prir. Petre P. Panaitescu, București 1959., str. 17, 30–31, 50, 63 (takozvana *Anonimna moldavska kronika*, smatrana "službenom kronikom" Stjepana III., *Moldavsko-njemačka kronika i Kronike iz Putne, I–II*). U posljednje dvije, napisane u Putni, gdje je Stjepanovo posljednje počivalište, Matijina smrt nije navedena zajedno sa smrću članova Stjepanove obitelji.

⁵⁶ Bazirano na citiranim kronikama (i potom na Długoszu), vidi: Gorovei – Székely, *Princeps omni laude maior*, str. 100–103.

⁵⁷ Stjepanova *Moldavsko-njemačka kronika* zapravo nam pruža najdetaljnije informacije o ovim borbama i pustošenjima (*Cronicile slavo-române*, str. 30–31), događajima koji su, čini se, bili doživljavani kao događaji od izrazite važnosti krajem istog stoljeća. Latinski naslov jedinog sačuvanog primjerka (Bayerische Staatsbibliothek, München, kao dio poznatog "Nachlaß" Hartmanna Schedela) bio je *Chronica breviter scripta Stephani Dei gratia voivoda terrarum Moldannensium necon Valachyensium*.

⁵⁸ Upravo je na tom području Stjepan III. izvojevao svoju poznatu protuosmansku pobjedu u siječnju 1475. Nije potpuno nemoguće da je spomenuti osmanski tabor u Moldaviji (u kasnom prosincu 1473. i ranom siječnju 1474.), spomenut također u spomenutom djelu *Moldavsko-njemačka kronika*, nosio isključivo simbolički, a manje stvarni povijesni značaj.

⁵⁹ *Długosz*, IV, str. 600–601. Povezano uz Długoszov tekst o Vladovom padu (1462.), potrebno je naglasiti da je u ovom slučaju Vladov brat, Radu III., kojeg je Stjepan zbacio s trona, nazivan *voivode de Bessarabia* (odnosno zemlje Basaraba), a ne *voivode de Moldavia superior*. Długosz nije spomenuo da je Radu bio Vladov brat, činjenicu koju je zapisao ranije, kada se osvrnuo na dunavske događaje iz 1462.–1464./1465. (*Długosz*, IV, str. 408). Zapravo, što zapravo i ne čudi, Vlad se ne spominje na folijama o Stjepanovoj jesenskoj vlaškoj kapmanji iz 1476. i 1477. (*Długosz*, IV, str. 647–651).

⁶⁰ O tim okolnostima, uz citiranu Krekićevu studiju, vidi: Gábor Ágoston, *Információszerezés és kémkedés az Oszmán Birodalomban a 15-17. században*, u: *Információáramlás a magyar és török végvári rendszerben*, ur. Tivadar Petercsák – Mátyás Berecz, Eger 1999., str. 129–156, posebice str. 132–134, 142–143, 146–147; Isti, *Birodalom és információ: Konstantinápoly, mint a koraiújkori Európa információs központja*,

nost takvih odgovora bila “otvorena za raspravu”, zbog toga što ultimativni cilj, barem onaj na kršćanskoj strani (primjerice, uz potporu Moldavije, *Draculia* je trebao postati vojvoda u *Vlachia Maior*), još uvijek nije bio postignut.⁶¹ Najvažnije ipak (a Dubrovnik se upravo oslanjao na tu činjenicu), nitko u Carigradu nije mogao porbrkati Basaraba III. s Vladom III.⁶² Ili su kronike o vlaško-moldavskim događajima od studenoga 1473. do siječnja 1474. fundamentalno iskrivljavale stvarne događaje ili su “carigradski izvori” dubrovačkih poslanika bili uvjereni da je Stjepan zapravo krčio put za Vlada, “tamni dragulj” kralja Matije.⁶³ Napad Ali Mihaloğlu na Veliki Varadin u ranoj veljači 1474. podupire potonju mogućnost,⁶⁴ što se i pokazalo točnim pomirenjem kralja Matije Korvina i Stjepana od Moldavije (1471.),⁶⁵ koje je omogućilo ugarskom kralju da se odupre novoj ugarskoj pobuni i poljskim napadima na kraljevstvo.⁶⁶

u: *Az értelem båtorsága. Tanulmányok Perjés Géza Emlékére*, ur. Gábor Hausner, Budapest 2005., str. 31–60, posebice str. 33, 41. Podaci koje imamo o brzini putovanja u kasnosrednjovjekovnoj Zapadnoj Europi nisu nužno primjenjivi na područje Istočne i Jugoistočne Europe (usp. Roland Schäfer, *Zur Geschwindigkeit des staatlichen Nachrichtenverkehrs im Spätmittelalter, Zeitschrift des Historischen Vereins für Steiermark*, sv. 76, Graz 1985., str. 101–119; Norbert Ohler, *Reisen im Mittelalter*, Darmstadt, 2004., str. 111). Zauzvrat, podsjećamo da su povremeno ceste između Istoka i Zapada bile “brze” (primjerice, poruka iz Budima stigla je u Veneciju unutar trinaest dana, 13. ožujka 1461.; MDE, I [1458–1465], Budapest 1875., dok. 54, str. 82), u slučajevima ozbiljnih događaja (Venecija je unutar jednog mjeseca već znala za pad Bizanta, 29. svibnja 1453.) ili kad je bilo jako hitno (primjerice, u našem slučaju, Stjepanovi poslanici poslani da obavijeste Džema i njegov dvor, na opće čuđenje prinčeve pratnje, da je Mehmed pobjedio i nije izgubio od Uzun Hasana u bitci kod Baškenta, 11. kolovoza 1473.; usp. Cristea – Pienaru, *Țara Românească și bătălia de la Baškent*, str. 33).

⁶¹ Iako je teško dokučiti da bi se Basarab III. Laiotă (ako su Stjepanove kronike govorile istinu, barem do neke mjere) odrekao trona u Vladovu korist (za potencijalni kompromis, očigledno postignut pred kraj 1476. između Vlada i Basaraba IV. Țepelușa, a ne Laiote, vidi niže, kao i MDE, sv. 2, dok. 234, str. 339–340). Dodatno, potpuno suprotno dokumentima iz 1475. i 1476., niti jedan transilvanski dokument o događajima u Vlaškoj 1473. i 1474. nije preživio (vidi izvore već objavljene u: Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privoitoare la istoria românilor*, sv. XV–1. *Acte și scrisori din arhivele orașelor ardelenne Bistrița, Brașov, Sibiu, 1358–1600*, prir. N. Iorga, București 1911., *ad annum*; *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, sv. VI. 1458–1473, prir. Gustav Gündisch – Herta Gündisch – Gernot Nussbächer – K.G. Gündisch, București 1981., *ad annum*; VII. 1474–1486, prir. K.G. Gündisch, București 1991., *ad annum*).

⁶² Taj aspekt problema još uvijek nije raspravljen u nedavnim radovima o Vladu III. i Basarabu III., kao ni u ranijim monografijama o Vladu (Nicolae Stoicescu, *Vlad Țepeș*, București 1976., pp. 142–152; Ștefan Andreescu, *Vlad Țepeș (Dracula)*, București 1998., str. 163–176).

⁶³ U tom smislu, skrećemo pozornost na nedostatak transilvanskih dokumenata o vlaškim događajima.

⁶⁴ Osim značajne iznimke kod Deceijeve citirane studije, rumunjska historiografija nije dosad obraćala pažnju na ovo haraćenje, za što mogući razlog leži u činjenici da bi to potvrdilo osmansku i vlašku koordinaciju između Stjepana i Matije.

⁶⁵ Vidi: *Hurmuzaki*, XV–1, dok. 133, str. 77 (objavljen ponovno u: *Urkundenbuch*, VI, dok. 3882, str. 507); Pop – Simon, *Ungaria et Valachia*, str. 23–24 (bilj. 88; pomirba se održala u svibnju, kada se Matija vratio u Transilvaniju, u Cluj).

⁶⁶ Za ugarske događaje iz 1471., s fokusom na Nikolu Iločkog, vidi nedavnu studiju Davora Salihovića, *An Interesting Episode: Nicholas of Ilok's Kingship in Bosnia, 1471–1477*, neobjavljena magistarska radnja, Budapest: CEU, 2016., str. 53–54, 59–60.

Zamršene vlaške priče između Crnog mora i Jadrana

Godinu kasnije, Stjepan III. oženio se s Marijom od Mangopa (Theodoro) na Krimu u rujnu 1472.⁶⁷ Do početka 1474. Vlad, tada otac barem trojice dječaka (dva dječaka su zasigurno bila rođena iz njegovog prvog braku sa ženskom članicom obitelji Hunjadi iz 1462.),⁶⁸ pristao je oženiti se s Justinom Szilágyi, prvom sestričnom s majčine strane kralja Matije, koja je još bila bez djece, unatoč njezina dva prethodna braka. Koristeći sintagmu iz Plautovih misli o braku, *rursus occupaverit*, na kraju odlomka o događajima u Vlaškoj i Stjepanovim podvizima u Vladovu korist,⁶⁹ dubrovačka je komuna očigledno aludirala na novi Vladov brak s članicom klana Hunjadi u izvještaju poslanom Nicoli Marcellu 31. siječnja 1474.,⁷⁰ ali moguće i na razgovore o bračnom savezu između Matije i Beatrice Aragonske, prvi put zabilježene 19. ožujka 1474.⁷¹

Prilično je očigledno da je Matija imao svoje ideje za Vlašku,⁷² što je postalo kristalno jasno na kraju lipnja 1473. (kada se Mehmed borio protiv Uzuna u Maloj Aziji),

⁶⁷ Kneštvo Theodoro bilo je podijeljeno između raznih frakcija, ostale su kršćanske snage mogle formirati savezništva (kao što je primjerice slučaj moskovita), ili da je ikoja druga politička opcija morala računati i Tatare (svejedno podijeljene), Genovežane i u praksi osmanske (morske) susjede Theodora. Imajući na umu ova tri faktora moramo se upitati tko je "jamčio" na kršćanskoj strani za krimski brak Stjepana III. Događaji (iz 1471. i 1473.) koji su okruživali Marijino i Stjepanovo vjenčanje ukazuju da je Matijina potpora bila korisna na Krimu, koji je već bio interesna zona Janka Hunjadija (četdesetih i posebice pedesetih godina 15. stoljeća), Matije Korvina (od šezdesetih) ili čak *Draculije* (1462. te godinu poslije). Može biti da je, u okolnostima ranih sedamdesetih godina 15. stoljeća, potonji pokušaj krimskog saveza odigrao važniju ulogu nego što se moglo pretpostaviti, na osnovu izvora koji su nam poznati (za izvore, vidi: Simon, *Pământurile crucii*, str. 114–115, 123–125).

⁶⁸ Posebice prema ruskim pričama o Vladu iz osamdesetih i devedesetih godina 15. stoljeća (*Cronicile slavo-române*, str. 213).

⁶⁹ *Opuscula Plautina*, I, str. 63. To bi činilo Stjepanovu vlašku kampanju gotovo kao vjenčani poklon za Vladu.

⁷⁰ Simon, *Pământurile crucii*, str. 114, 123. Imajući na umu Vladovo "službeno" zatočeništvo od 12 godina, veza između njegovog (drugog) hunjadijevskog braka i napuljskog Matijinog braka postaje vrlo vjerojatna. U ovom trenu, čini se, da je njegov brak bio sklopljen prije Matijinog napuljskog dogovora i moguće je da je služio kao argument u njegovu korist.

⁷¹ ASM, A.D.S., Potenze Estere, *Napoli*, cart. 225. 1473 november–1474 giugno, fasc. 5. Marzo 1473, nn (usp. Elisabetta Scarton, *Tra dualità et tradimenti: La politica (matrimoniale) di Ferrante d'Aragona nei primi anni Settanta del Quattrocento* attraverso i dispacci sforzeschi da Napoli, *eHumanista*, sv. 38, LA 2018., str. 186–200, ovdje na str. 189). Kako bi takve vijesti mogle biti poslone iz Napulja u Milano 19. ožujka 1474., potencijalni je dogovor morao već biti razmatran u Budimu, barem u kasnom siječnju ili najkasnije ranom veljači. Dubrovačka mletačka poruka ukazuje i na čak raniji datum.

⁷² Vezano uz činjenicu da *Vlachia Maior* u dubrovačkom pismu od 31. siječnja 1474. Veneciji naglašava da je tijekom vladavine kralja Matije (i posebice nakon, tijekom sukoba između Habsburgovaca i Jagelovića za Ugarsku), *Wallachia Minor* počela označavati najprije Olteniju, a ne Moldaviju kao ranije (primjerice *Ausgewählte Regesten des Kaiserreiches unter Maximilian I, 1493–1519*, Johannes Friedrich Böhmer, *Regesta Imperii*, sv. 14, gl. prir. Herman Wiesflecker, II. *Österreich, Reich und Europa*, I. 1493–1495, prir. Christa Beer – Manfred Hollegger – Kurt Riedl – H. Wiesflecker – Ingeborg Wiesflecker-Friedhuber, Wien – Cologne – Weimar, 1989., dok. 1481, str. 159). *Vlachia Inferior* koja se spominje u dubrovačkim izvorima je možebitno još važnija, posebice za dubrovačko-vlašku perspektivu (DADu, *Acta Consiliorum (A.C.)*, *Acta Consilii Rogatorum*, [reg.] 24. 1481–1485, ff. 65v, 75r, 124v; 26. ožujka, 20. travnja 1482., te 4. i 8. siječnja 1483.).

kroz njegovu pobožnu djelatnost za vlaški samostan u Coziji,⁷³ gdje je bila nekropola Mircea I. Starijeg (oko 1475. habsburška i možebitno mletačka propaganda pobrkala je, potpuno dragovoljno, Mirceu I. s njegovim unukom, Vladom III., nazivajući Mirceu I. *Draculus de Molda et Walachia*, koji se odupro Bajazidu I.).⁷⁴ Ipak, kao i Stjepan, niti Matija nije vojno krenuo protiv Mehmeda II., dok je sultan još bio u Maloj Aziji, boreći se za preživljavanje (dodatno, u to vrijeme, Matijini su poslanici bili u Mehmedovom kampu, gdje su bile smještene i postrojbe koje su poslali Radu i Stjepan).⁷⁵

Političko se kalkuliranje činilo jako jednostavnim i nadilazilo je ikoji formalni osjećaj dužnosti (niti kršćanski protuosmanski i/ili dinastički, budući da se čini da su supruga Uzuna Hasana, Teodora Cantacuzenos / Despina Khatun i Marija od Teodora, supruga Stjepana III., bile u rodu).⁷⁶ Da je Uzun, koji je istovremeno kontaktirao Matiju i Stjepana (s vrlo upitnim rezultatima doduše),⁷⁷ pobjedio, put Ugarske (i Moldavije) u Vlašku i na Balkan, bio bi otvoren.⁷⁸ Da je Mehmed prevladao, troškovi

⁷³ DRH, B. *Țara Românească*, I. 1250-1500, prir. Petre P. Panaitescu – Damaschin Mioc, București 1966., dok. 144, str. 241.

⁷⁴ Bayerische Staatsbibliothek, München, Abendländische Handschriften, Cod. Lat. 14668, ff. 7r-43r (ovdje na ff. 23r, 24v; Mircea I. bio je također i gospodar Moldavije; Stjepan III. morao je priznati u svojoj "službenoj kronici" da je Mircea I. okrunio Aleksandra I., Stjepanovog djeda, 1400.). Većinom naklonjeno Vlasima, kao i konstantno neprijateljski nastrojeno prema Hunjadijima, djelo je bilo posvećeno Maksimilijanu, sinu cara Fridrika, prozvanom kršćanskom nadom. Bilo je to prije Mehmedove moldavske kampanje iz 1476. Kratak sporazum, većinom donesen pod utjecajem razmišljanja o osmanskom osvajanju mletačkog Negropontea (1470.), samo je zabilježio uspješnu protuosmansku obranu mletačkog Skadra i Moldavije 1474.-1475. (na taj način sugerirajući i potencijalni dogovor između Habsburgovaca i Venecije).

⁷⁵ Vidi isto podatke u: Cristea – Pienaru, *Țara Românească și bătălia de la Baškent*, str. 20 (bilj. 16), 32 (bilj. 59), 35.

⁷⁶ Prema Anthonyju M. Bryeru (Greeks and Türkmens: The Pontic Exception, *Dumbarton Oaks Papers*, sv. 29, Washington DC 1975., str. 113–151, na str. 148–149, bilj. 146) Teodorina uloga u uspostavljanju veza između Uzuna i Stjepana III. bila je instrumentalna. Ta hipoteza mora biti ponovno ispitana, većim dijelom zbog nejasnih dinastičkih veza Marije od Mangopa. Stjepan je Mehmeda napao tek nakon što je Uzunov osmanski poraz bio potvrđen. Isto većinom vrijedi i za veze između Marije od Mangopa i Zoe (Sofije) Palaeolog, supruge Ivana III. od Moskve (usp. *Hustinskaja lietopiš*, in *Scriptores Rerum Polonicarum*, sv. 2, Krakow 1874., str. 302–315, na str. 304; Marija se naziva Zoinom sestrom u drugom koljenu). Zasigurno, Stjepan je aludirao da takvih veza između Marije i Zoe nema, kada je pisao Ivanu poslije osmanskog osvajanja krimske Kaffa u ljeto 1475. (vidi: Ștefan Andreescu, *Cronica lui Ștefan cel Mare: înțelesurile unei intreruperi*, *Revista de Istorie și Teorie Literară*, sv. 31, br. 4, București 1983., str. 67–72, ovdje str. 69, bilj. 11).

⁷⁷ Poglavitito nakon Baškenta (kolovoz 1473.), Uzun se usredotočio na poljskog kralja Kazimira IV. U veljači 1474., njegovi su poslanici čak obećali Kazimiru potporu protiv Matije u borbi Jagelovića za Češku i Ugarsku, ako bi Kazimir pomogao Uzunu protiv Mehmeda. Prema Długoszu, Uzun se obratio Kazimiru nakon bitke za Vaslui (siječanj 1475.). Nakon toga, Uzunovi su poslanici krenuli, ponovno, kralju Matiji (*Długosz*, sv. 4, str. 601–602, 621–623, 626).

⁷⁸ Za recentnu mađarsku perspektivu Matijinih aktivnosti sedamdesetih godina 15. stoljeća, vidi: Tamás Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács: A History of Hungarian-Ottoman Warfare. 1389–1526*, Leiden – Boston, 2018., str. 236–241. Stjepanove južne koristi mogu proizaći iz njegovih srpskih težnji (kao *Stephano Servie sive Mundavie Vajvodă*), kako ga je Venecija predstavila u Rimu nakon bitke kod Vasluija (za dokument, vidi: Cristian Luca – Alexandru Simon, *Documentary Perspectives on Matthias Corvinus and Stephen the Great*, *Transylvanian Review*, sv. 17, br. 3, Cluj-Napoca 2008., str. 85–112, ovdje na str. 88).

odupiranja prijedlozima Ugarske (i Moldavije) bili bi previsoki za njega.⁷⁹ Rezultat sukoba između Mehmeda II. i Uzun Hasana bio je doduše trijumf za sultana, a ne, kako je bilo očekivano, uska vojna pobjeda.⁸⁰ Mehmedovi ostali glavni problemi bili su domaće prirode, uz to što se morao baviti skupinama oko Džema, kao i misterioznom smrću najdražeg sina, Mustafe,⁸¹ probleme je uvećala optužba da je smijenjen veliki vezir Mahmud Angelović u proljeće 1474. oslobodio *Eflaki* (kako se Vlasi nazivaju u turskim izvorima).⁸² Nakon kraja azijske kampanje Mehmeda II., Stjepan III. (i Matija Korvin), bili su primorani napasti, prije negoli je sultan uspio pohvatati konce i zadobiti potpunu kontrolu nad svojim unutarnjim poslovima.⁸³

Vraćanje na vlast Vlada zvanog *Draculia*

Stjepan i Matija su to i učinili.⁸⁴ Na kraju siječnja 1474., Dubrovnik je jasno dao do znanja Mletačkoj republici, koliko je to bilo moguće s obzirom na okolnosti, da oslabljeni Uzun će prije ili poslije postići neki sporazum sa sultanom i da će onda, ranije od očekivanog, nova protuosmanska fronta biti u Vlaškoj, sa Stjepanom (i Vladom) na prvim crtima (i s Matijom koji drži uzde).⁸⁵ Potpuno svjesni poteškoća svojeg neobičnog odnosa s Matijom (čiji je moldavski poraz 1467. Republika zapravo slavila),⁸⁶

⁷⁹ Nadalje, posebice između ljeta/jeseni 1474. i proljeća 1476., moldavsko-osmanske borbe i pregovori su se izmjenjivali (vidi primjerice: Pop – Simon, *Ungaria et Valachia*, str. 23, bilj. 87). Isto se odnosi na odnose između Matije i Mehmeda, gdje se čini da je ključno pitanje bila kontrola nad Bosnom (vidi MDE, sv. 2, dok. 219, str. 318–319). Venecija je iskoristila Stjepanovu pobjedu kod Vasluija da osigura šestomjesečno primirje s Mehmedom, primirje koje je sultanu omogućilo za zauzme krimsku Caffu to ljeto (vidi *Malipiero*, str. 112).

⁸⁰ Iako je bilo još špekulacija u narednim mjesecima, čak i godinama, o stvarnom opsegu Mehmedovog azijskog uspjeha, koje su često potpirivali razni Uzun Hasanovi poslanici na Zapadu, Uzunovi su napadi prestali nakon kolovoza 1473. Doista, tijekom svojih sukoba s Matijom i Stjepanom u razdoblju od 1475. do 1476., Mehmed nije imao problema u Maloj Aziji (vidi: Woods, *The Akquyunlu*, str. 120–123). Općenito je vladala velika nesigurnost oko događaja 1473. godine.

⁸¹ Za te osmanske okolnosti, vidi i: Matei Cazacu, *Les parentés byzantines et ottomanes de l'historien Laonikos Chalkokondylès (c. 1423-c. 1470)*, *Turcica*, sv. 16, Paris – Leiden 1984., str. 95–114, posebice str. 99–100, 112–113.

⁸² Theoharis Stavrides, *The Sultan of Vezirs: The Life and Times of Ottoman Grand Vezir Mahmud Pasha Angelović (1453-1474)*, Leiden – Boston – Cologne, 2001., str. 183, 342 (Stavrides se, s druge strane, ne osvrće na situaciju s *Eflaki*).

⁸³ Priroda osmanskih dinastičkih i internih briga u prvim desetljećima nakon pada Bizanta zahtjeva dodatne studije, imajući na umu, u našem slučaju, ponajviše neobične i većinom nepoznate kršćanske veze između Mehmeda II. i čak Ali Mihaloğlu (s fokusom na Alija, vidi također: Simon, *Pământurile crucii*, str. 125, 272–275; Cazacu, *Dracula*, str. 189–190).

⁸⁴ Za balansiran pristup (na bazi objavljenih izvora), vidi: Ștefan Andreescu, *L'action de Vlad Țepeș dans le sud-est de l'Europe en 1476*, *Revue des Études Sud-Est Européennes*, sv. 15, br. 2, București 1977., str. 259–272.

⁸⁵ Tako je stoga još teže tvrditi koji su razlozi iza činjenice da je historiografija zanemarivala dubrovačko pismo Veneciji od 31. siječnja 1474. U rumunjskoj historiografiji čini se da su razlozi dvojaki: pismo utvrđuje povezanost između Matije i Stjepana i kontradiktorno je službenim (rumunjskim) narativima o događajima u Vlaškoj.

⁸⁶ Prema Gerardu de Colliju, milanskom ambasadoru u Veneciji (26. ožujka 1468.): [...] *qui* [misleći u Veneciji] *certeza ch'el Re de Ungaria, per mezo de la excelsa comunita di Firenze* [prijateljska Osmanlijama,

Venecija je nadvladala svoja opravdana oklijevanja za Ugarsku i Vlašku i osigurala nove sporazume s Matijom, dok se Stjepan počeo uzdizati kao predstavnik Venecije na istoku.⁸⁷ Unatoč rastućem interesu za povratak Vlada na vlaški tron (posebice nakon Stjepanove pobjede kod Vasluija, kao i posljedičnog krimskog odgovora Porte u lipnju 1475.),⁸⁸ pokazalo se da je vlašku restauraciju Vlada III. teže postići nego mletačko-ugarsko-moldavsku protuosmansku koordinaciju.⁸⁹

Jedno (ako ne i jedino) objašnjenje možemo pronaći u Dubrovniku.⁹⁰ U jesen 1476. kada je Vlad konačno povratio (nešto) moći u Vlaškoj, prije negoli je izgubio život pod nejasnim okolnostima,⁹¹ Mehmed II. se vratio sjeverno od donjeg Dunava nakon svoje vlaške ljetne kampanje (kao i 1462. kada je Vlad navodno izdao kralja

pod Cosimom i Lorenzom Medicijem] *fuse acordato con la liga de Italia, et rivoltarsi contro lo stato de la Signoria, et per questo dichano che la rotta ha havuto in Transilvania he stata judicium Dey et la salute de Stato de essa Signoria [...]* (MDE, sv. 2, dok. 46, str. 76).

⁸⁷ Vidi, primjerice: Ioan-Aurel Pop, La Santa Sede, Venezia e la Valacchia nella crociata antiottomana di fine Quattrocento, *Transylvanian Review*, sv. 20, suppl. 1, Cluj-Napoca 2011., str. 7–22, ovdje str. 16–18; Ioan-Aurel Pop – Alexandru Simon, Crusading in the Time of the Plague: The Arbitrage of Foligno (September 1476), *Revue Roumaine d’Histoire*, sv. 60, br. 1–4, București 2021., str. 43–61.

⁸⁸ Vidi, primjerice: Alexandru Simon, The Western Impact of Eastern Events: The Crusader Consequences of the Fall of Caffa, *Istros*, sv. 18, Breilă 2011., str. 383–396, na str. 393–395; Albert Weber – Adrian Gheorghe, Noi descoperiri în arhivele Italiei și Austriei cu privire la ultimul an din viața lui Vlad Țepeș (1476), *Muzeul Național*, sv. 31, București 2019., str. 27–46, na str. 33–35, 40–43.

⁸⁹ Citat iz jednog od izvještaja Leonarda Botte, milanskog nasljednika de Collija u Veneciji, otkriva puno (1. veljače 1477.): [...] *El praefato Re [mislēci na Matiju] advisa questa Signoria [mislēci na Veneciju], como ultra l’expugnacione del dicto bastione li Turchi sono etiam corsi nella Valachia Maggiore, et di novo le hanno riacquistata tutta et hanno tagliato ad pezzi Draculia [mislēci na Vlada III.], capitaneo del dicto Re, con circa quattro mille persone, et similiter hanno morto Bozarab [mislēci na Basaraba IV. Țepelușa], Signore della dicta Valachia, la quale novella e riputata qua molto sinistra et perniosa per li Christiani, et maximamente che pare, che’l prelibato Re de Ungaria con li sui soliti modi accenni non potea resistere ad tanti impeti, sol e non adiutato [...]* (MDE, sv. 2, dok. 234, str. 339–340). Iako se sam nazivao vojvodom Vlaške, Vlad je očigledno bio percipiran od drugih samo kao Matijin kapetan u Vlaškoj (“potkralj” u najboljem slučaju).

⁹⁰ Posljednji pregled odnosa između Dubrovnika i Vlahsja sjeverno od Dunava (prije bitke kod Mohača) datira u sredinu šezdesetih godina 20. stoljeća (Dinu C. Giurescu, *Relațiile economice ale Țării Românești cu țările Peninsulei Balcanice din secolul al XIV-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea*, *Romanoslavica*, sv. 11, București 1965., str. 167–201; s. popisom literature).

⁹¹ Alexandru Simon, *De Dragule crudelitate: ultima domnie a lui Vlad al III-lea Țepeș pe pământurile Valahiei Mari*, *Revista Istorică*, NS, sv. 29, br. 5–6, București 2018., str. 517–540. U prilog kompleksnih odnosa moći u Vlaškoj u užem smislu riječi, naglašavamo dva poglavlja iz inače poznatih izvora: prvo, u pismu o Matijinoj srpskoj kampanji koju je poslao egerski biskup Gabriel Rangoni (nekadašnji biskup Transilvanije) papi Sikstu IV. 7 ožujka 1476.: [...] *Tandem cum aque excreverint quemadmodum prius conceperat in Regnum Transalpinum [the Hungarian official Latin name for Wallachia proper] cum Moldavis et ipsius Vualachie Maioris exercitu convenire intendit [...]* (*Codex diplomaticus Partium Regno Hungariae adnexarum, Monumenta Hungariae Historica*, I, 31, 33, 36, 40, II. *Magyarország és Szerbia közti összeköttetések oklevéltára*. 1198-1526, prir. Lajos Thallóczy – Antal Áldásy, Budapest, 1907, dok. 369, str. 267); te drugo, u Stjepanovom pismu transilvanijskim Saksoncima iz Brašova, od kojih je zahijevao, 4. siječnja 1477., novosti o sudbini svoga brata Vlada: [...] *de facto Magnifici Ladi fratre nostro in Magna Walahya contingit [...]* (*Hurmuzaki*, sv. XV-1, dok. 169, str. 76; ponovno objavljeno, još uvijek s razriješenim nadnevkom od 5. siječnja, u: *Urkundenbuch*, sv. 7, dok. 4163, str. 124). Ta dva dodatna spomena Velike Vlaške stavljaju dodatan naglasak na *Vlachia Maior* (od Radua, Vlada i Stjepana), kao što vidimo iz poruke koju je Dubrovnik poslao mletačkom duždu dvije-tri godine ranije.

Matiju).⁹² Prema poslanom dubrovačkom izaslanstvu, bilo je nemoguće susresti se sa sultanom, jer je on krenuo za Moldaviju.⁹³ Iako bi se Vladov povratak na tron upravo u to vrijeme činio kao pobjeda za samog sultana, niti Matija niti Stjepan (oboju u očajničkoj potrebi za protuosmanskim uspjehom, nakon što je zamka koji su postavili za Mehmeda II. propala u srpnju 1476.) nisu rekli ni riječ o Mehmedovom povratku u Moldaviju.⁹⁴ I tada, obojica su očigledno bila zadovoljna lamentirajući o Vladovoj smrti.⁹⁵

Prevela Sanja Miljan

---

⁹² *Stare srpske povelje i pisma*, I–2. *Dubrovnik i susedi njegovi*, prir. Ljubomir Stojanović, Beograd 1934., dok. 845, str. 263 (u izvoru stoji: napisano je 15. studenoga [1462.] kod Vlaha). Prevedeno je i na francuski: Bojko Bojović, *Raguse (Dubrovnik) et l'Empire Ottoman (1430-1520). Les actes impériaux ottomans en vieux serbe de Murad II à Selim Ier*, Paris 1998., dok. 29, str. 231–232. Usp. Alexandru Simon, Propaganda and Matrimony: Dracula between the Hunyadis and the Habsburgs, *Transylvanian Review*, sv. 20, br. 4, Cluj-Napoca 2011., str. 80–90, ovdje na str. 82–83, 88.

⁹³ DADu, A.C., *Acta Consilii Rogatorum*, reg. 23. 1476-1478, f. 61v (unos od 16. studenoga). Paškval Gundulić (Gondola) se nije susreo sa sultanom Mehmedom II., *quod imperator non erat in Romania, sed in Moldovia* [...].

⁹⁴ Alexandru Simon, Mehmed II's Return to *Moldovia* in 1476 and the Death of the King of *Dacia*, *Transylvanian Review*, sv. 29, suppl. 1, Cluj-Napoca 2020., str. 53–64.

⁹⁵ Vidi primjerice Stjepanovu često citirana poruku Veneciji iz svibnja 1477. (u: Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, sv. 2, București 1913., dok. 154, str. 342–351) ili Matijine riječi u ispravi za Stjepana Báthoryja (lipanj 1477. i ožujak 1479.), kraljevskog ugarskog Vladovog suradnika tijekom protuosmanskih borbi u Moldaviji i Vlaškoj 1476., te transilvanskog vojvodu, nakon ožujka 1479. (u: *Documenta ad historiam familiae Bátori de Ecsed spectantia*, I. 1393-1540, prir. Richárd Horváth – Tibor Neumann – Norbert C. Tóth, Nyíregyháza 2011., dok. 108–109, str. 138–140).

Ioan-Aurel Pop – Alexandru Simon

Ragusa and Vlad III *Dracula's* Last Wallachian Rule

Summary

Roughly a week before Ali Mihaloğlu, the bey of Vidin and Smederevo, raided Oradea (7-8 February 1474), the connecting area between Hungary proper and the Voivodate of Transylvania, the Commune of Dubrovnik/Ragusa, at that time vassal to both Ottoman sultan Mehmed II and to Matthias Corvinus, king of Hungary, informed Venetian Doge Nicolò Marcello, ruler of her Adriatic neighbour, about the most recent developments at the Porte, as well as at both the Porte's Asian and European borders (31 January 1474). From the latest news on Usun Hassan, still viewed by some as Christendom's main anti-Ottoman hope (in spite of the crippling losses he had suffered in August 1473), the commune moved on – in her message to Venice (earlier Usun's main supporter) – to the combats in *Vlachia Maior* (Wallachia proper), recently invaded by Stephen III the Great of Moldavia (8-30 November 1473). The information had likewise been provided by the Ragusan envoys to the Porte, who had just returned to the Adriatic, after departing from Constantinople (Istanbul) on 28 December 1473. With Venice waging an increasingly desperate war against Mehmed (for ten years and counting), the task of conveying Ottoman inside information was very delicate for tribute paying Dubrovnik.

The Ragusan message is the only extant known source to state that Stephen III the Great had won Wallachia from Radu III the Handsome for the benefit of Vlad III the Impaller. The rest of the known sources (however chronicles, not documents) claim that Stephen enthroned Basarab III *Laiotă* as ruler of Wallachia (*Laiotă* was his Wallachian ruler of choice until autumn 1474). Ragusa's Venetian message bluntly contradicts the known contemporary data on Stephen III's intervention in Wallachia in November 1473 and on the subsequent events, data preserved only in the chronicles of Stephen III (chiefly in the *Moldavian-German Chronicle* intended for Habsburg subjects, around 1499-1500) and in the writings of Jan Długosz (notoriously hostile towards the Hunyadi).

Key words: Vlad III of Wallachia (*Dracula*), Usun Hassan, Mehmed II, Matthias Corvinus, Stephen III of Moldavia, Dubrovnik/Ragusa, Venice, *Vlachia Maior*

